

ĐẶC KHU KINH TẾ: NHỮNG MÔ HÌNH THÀNH CÔNG VÀ KINH NGHIỆM CHO VIỆT NAM

Thu Hường

Đặc khu kinh tế (ĐKKT) là mô hình phát triển kinh tế đã và đang được rất nhiều quốc gia trên thế giới quan tâm. Nhìn chung, các ĐKKT đều có chung công thức phát triển, tuy nhiên, mỗi quốc gia lại có những luật điều chỉnh riêng, áp dụng cho từng đặc khu, tạo lập những hình mẫu kinh tế khác nhau nhằm tạo sự bứt phá để phát triển.

Một số mô hình ĐKKT thành công trên thế giới

Hiện nay, nhiều quốc gia, vùng lãnh thổ trên thế giới đã đẩy mạnh xây dựng các ĐKKT với các cơ chế, chính sách thông thoáng để thu hút đầu tư nước ngoài. Các ĐKKT trên thế giới đang ngày càng phát triển, từ 9 ĐKKT vào thập niên 60 của thế kỷ XX lên 4.500 ĐKKT tại 140 quốc gia vào năm 2016, tăng 500 lần trong hơn 50 năm. Theo Tạp chí Kinh tế thế giới Economist, tính đến năm 2016, cứ 4 quốc gia trên thế giới thì có 3 quốc gia phát triển các ĐKKT. Các ĐKKT đã và đang mang lại những lợi ích to lớn cho các nền kinh tế trên thế giới, đẩy mạnh thu hút đầu tư, khuyến khích các ngành nghề công nghệ hiện đại, tạo ra trên 66 triệu việc làm trực tiếp, góp phần quan trọng thúc đẩy thương mại toàn cầu.

ĐKKT Thâm Quyển là đặc khu ghi dấu ấn ngoạn mục cho sự "tăng trưởng thần kỳ" của Trung Quốc vào những năm 80 của thế kỷ XX. Đây được xem là hình mẫu đột phá thể chế, kiến tạo sự thịnh vượng và biểu tượng của Trung Quốc

thời kỳ mở cửa. Những năm thập niên 90, Thâm Quyển được mô tả là thành phố "mỗi ngày xây 1 cao ốc, 3 ngày làm 1 đại lộ". Chỉ trong vòng chưa đầy 20 năm, nơi đây đã lột xác thành siêu đô thị hiện đại với một loạt tòa nhà chọc trời như trung tâm tài chính cao cấp Ping An, tòa nhà Kingkey 100, sân bay kết nối với hầu hết thế giới, trụ sở của một loạt các công ty công nghệ lớn tầm cỡ thế giới như Tencne, Huawei... Từ chỗ là công xưởng sản xuất với những ngành nghề hàm lượng chất xám thấp, đến nay Thâm Quyển đã trở thành "thung lũng Silicon của châu Á". Chiến lược phát triển của ĐKKT với hàng loạt chính sách ưu đãi thu hút vốn đầu tư nước ngoài vào lĩnh vực công nghệ cao, cộng với việc được trao quyền lập pháp chính quyền đặc khu mới là đòn bẩy chính đưa Thâm Quyển "lột xác" ngoạn mục, trở thành thành phố đứng đầu Trung Quốc về hiệu quả, chất lượng phát triển kinh tế và kinh tế tri thức. Năm 2016, GDP của đặc khu đạt 294 tỷ USD, GDP bình quân đầu người gần 26 nghìn USD.

Sau khi gạt hái thành công với Thâm Quyển, Trung Quốc đã tiến hành nhân rộng các ĐKKT tại nhiều địa phương. Trung Quốc đã điều chỉnh chính sách tập trung vào một số khu vực với chính sách mở cửa, đột phá và tự do hơn trước. Năm 2016, các ĐKKT (Thâm Quyển, Chu Hải, Sán Đầu, Hạ Môn, Hải Nam) đã đóng góp 22% GDP cho Trung Quốc, 45% tổng vốn FDI và 60% kim ngạch xuất khẩu. Đầu năm 2017, Trung Quốc công bố thành lập đặc khu mới Hùng An (tỉnh Bắc Hà) có diện tích gấp 3 lần New York, được định vị là khu kiểu mẫu về sáng tạo và phát triển.

Tại Hàn Quốc, các khu kinh tế tự do (KKT) được bắt đầu thành lập từ năm 2003 với mục đích trở thành đầu mối của thế giới về kinh doanh, logistics và công nghệ cao, thu hút các tập đoàn đa quốc gia. Các KKT này khuyến khích đầu tư nước ngoài thông qua cải thiện môi trường đầu tư kinh doanh, áp dụng chính sách ưu đãi đặc biệt cho các nhà đầu tư, ngân sách trung ương hỗ trợ một phần vốn đầu tư hạ tầng cơ bản cho các KKT

tùy thuộc từng dự án và thời kỳ (50% hay 100%), phần còn lại sẽ do ngân sách địa phương thực hiện. Để tận dụng lợi thế của từng KKT và tránh cạnh tranh lẫn nhau, Chính phủ xác định các lĩnh vực ưu tiên phát triển của từng KKT. Ngoài ra, các lĩnh vực đầu tư có công nghệ cao, giáo dục, bệnh viện sẽ được Chính phủ ưu tiên hỗ trợ đầu tư.

Những năm qua, các đặc khu của Hàn Quốc đã thu hút được nhiều nhà đầu tư nước ngoài theo đúng mục tiêu phát triển của KKT, trong đó có các tập đoàn đa quốc gia hàng đầu thế giới như GE, BMW... Hiện nay, Hàn Quốc có nhiều KKT thành công như: Incheon, Busan- Jinhae, Gwangyang, Yellow Sea, Saemangeum- Gunsan, Daegu- Gyeongbuk, Donghae và Chungbuk, Jeju... Theo số liệu đến hết năm 2014, các KKT Hàn Quốc thu hút trên 2,2 nghìn doanh nghiệp đầu tư nước ngoài với tổng vốn đạt 9,96 tỷ USD. Đáng lưu ý, các KKT này đã trở thành điểm đến được nhà đầu tư toàn cầu xem xét đầu tiên khi tìm cơ hội đầu tư ở châu Á.

Một trong những mô hình thành công nhất của Hàn Quốc là đảo Jeju, thành lập năm 2006, lấy giáo dục, y học, công nghệ cao và du lịch làm hạt nhân cho sự phát triển; trong đó tập trung thu hút xây dựng cơ sở giáo dục quốc tế và các trung tâm y tế được điều hành bởi các tập đoàn nước ngoài. Hiện nay, đảo Jeju đã và đang là điểm thu hút đông đảo khách du lịch trên thế giới, mang lại thu nhập lớn cho địa phương, đồng thời tạo nên thương hiệu du lịch nổi tiếng cho quốc gia...

Các Tiểu vương quốc Ả Rập thống nhất (UAE) cũng nổi tiếng trên toàn thế giới trong hoạch định và phát triển các mô hình kinh tế. Từ năm 1985, UAE đã thành lập khu tự do (KTD) đầu tiên

với vai trò là động lực đa dạng hóa nền kinh tế. Jebel Ali Free Zone (JAFZA) là KTD đầu tiên, nằm giữa cảng Jebel Ali (cảng container lớn thứ 6 trên thế giới) và sân bay quốc tế Al Maktoum. JAFZA là trung tâm kho bãi và phân phối cho khu vực vùng Vịnh. Đây là đô thị quốc tế với 80% dân số là nước ngoài, có công dân của trên 180 nước sinh sống; là thành phố của kiến trúc và xây dựng hiện đại. JAFZA cũng là trụ sở của hơn 7.000 công ty, trong đó hơn 100 công ty thuộc danh sách Fortune 500 toàn cầu (Bảng danh sách 500 tập đoàn hàng đầu thế giới theo tổng doanh thu). Đặc biệt, Dubai International Financial Centre (DIFC) là trung tâm tài chính quốc tế phục vụ cho khu vực rộng lớn giữa Tây Âu và Đông Á. Kể từ khi mở cửa vào năm 2004, DIFC đã thu hút được các công ty tầm cỡ từ khắp nơi trên thế giới đến đầu tư. Bên cạnh một trung tâm tài chính, Dubai được đánh giá là thành phố an toàn và giàu có bậc nhất thế giới, là biểu tượng của sự xa hoa.

Hiện nay, UAE có tổng số 45 KTD, trong đó 26 khu ở Dubai với các hoạt động chủ yếu là các dịch vụ và thương mại với 100% vốn sở hữu nước ngoài. Nhìn chung, về thể chế, các KTD của UAE đều do Chính phủ xây dựng và sở hữu. Các KTD được thành lập trên cơ sở thực hiện các luật do các Tiểu vương quốc thông qua. Các tập đoàn chính phủ có quyền sở hữu hợp pháp các KTD. UAE cũng có mức ưu đãi cạnh tranh nhất thế giới với các mức thuế 0%; không hạn ngạch xuất nhập khẩu; không kiểm soát ngoại hối; 100% vốn và lợi nhuận được chuyển về nước; được thuê lao động nước ngoài... UAE nổi tiếng trong việc áp dụng chính phủ điện tử hiện đại, làng tri thức, ốc đảo Silicon và được mệnh danh là quốc gia

phi thuế quan, có kết cấu hạ tầng tốt nhất Trung Đông.

Tại Singapore, mặc dù xuất phát điểm chỉ là quốc đảo không có tài nguyên, đất đai hẹp, cơ sở hạ tầng yếu kém, nhưng những chính sách và cơ chế phát triển phù hợp được Chính phủ Singapore đưa ra trong từng giai đoạn tăng trưởng kinh tế đã thực sự thành công. Từ việc xây dựng các cảng biển, trung tâm logistics, trung tâm thương mại tự do cho đến các trung tâm phân phối hàng hóa khu vực luôn được Chính phủ nâng cấp, cập nhật và thay đổi theo xu thế phát triển của thế giới. Thành công của những chủ trương điện tử hóa đất nước, container hóa cảng biển và logistics toàn cầu là tiền đề quan trọng để đưa logistics của Singapore trở thành một ngành công nghiệp dịch vụ có mức đóng góp 8% GDP/năm; các dịch vụ tài chính đóng góp khoảng 12% GDP của Singapore.

Với tầm nhìn rộng, Chính phủ Singapore đã phát triển 9 khu thương mại tự do (KTM) gắn với việc phát triển cảng biển Singapore. Nhằm thúc đẩy lĩnh vực chế tạo và thu hút đầu tư nước ngoài, Chính phủ nước này đã ban hành những chính sách ưu đãi đặc biệt cho các nhà đầu tư như: Tự do chuyển lợi nhuận về nước; có quyền cư trú nhập cảnh. Đặc biệt, chủ đầu tư được đầu tư tất cả lĩnh vực kinh tế, trừ lĩnh vực liên quan đến an ninh, quốc phòng và an toàn xã hội, không áp dụng thuế xuất khẩu... Kết quả là Singapore ngày nay đã trở thành trung tâm tài chính lớn thứ 3 thế giới và là cảng biển lớn thứ 2 thế giới. Singapore có các tuyến vận tải tới hơn 600 cảng tại hơn 120 quốc gia và vùng lãnh thổ trên khắp thế giới.

Hiện nay, để đón đầu cách mạng công nghiệp 4.0, một số nước như Mỹ, Đức... đã bắt đầu triển khai nghiên cứu xây dựng

mô hình thành phố công nghiệp - công nghệ cao thông minh. Mô hình này nhằm hỗ trợ chuyển đổi sang hệ thống sản xuất được kết nối qua mạng không dây. Như vậy, có thể thấy các quốc gia trên thế giới đã và đang phát triển các ĐKKT đều có sự điều chỉnh linh hoạt cho phù hợp hơn với xu thế của thế giới.

Kinh nghiệm phát triển ĐKKT cho Việt Nam

Tại Việt Nam, việc xây dựng một số đặc khu kinh tế để tạo các cực tăng trưởng và thử nghiệm thể chế là chủ trương nhất quán của Đảng và Nhà nước, thể hiện đầu tiên ở việc xây dựng thí điểm mô hình Khu kinh tế mở Chu Lai (Quảng Nam) năm 2002. Từ đó, đã có 15 khu kinh tế ven biển với tổng diện tích khoảng 54.000 ha được phát triển. Năm 2010, với việc bổ sung thêm 3 khu kinh tế ven biển vào quy hoạch, hiện Việt Nam có 18 khu kinh tế ven biển được phê duyệt trong quy hoạch phát triển khu kinh tế ven biển của cả nước đến năm 2020, với tổng diện tích mặt đất và mặt nước trên 730 nghìn ha (tương đương 7305,5 km²), bằng khoảng 2,2% tổng diện tích của cả nước.

Đặc biệt với chủ trương xây dựng một số đơn vị hành chính - kinh tế đặc biệt với thể chế vượt trội để tạo cực tăng trưởng và thử nghiệm đổi mới, hoàn thiện tổ chức bộ máy thuộc hệ thống chính trị, ba đặc khu kinh tế tiêu biểu đầu tiên đã được lựa chọn bao gồm Vân Đồn (Quảng Ninh), Bắc Vân Phong (Khánh Hòa), Phú Quốc (Kiên Giang). Cả ba ĐKKT này đều có những thế mạnh và sức hấp dẫn riêng. Vân Đồn với cửa khẩu Móng Cái, tạo thêm kênh mới trực tiếp giao thương với Trung Quốc cả về thương mại và du lịch nghỉ dưỡng cao cấp; Bắc Vân Phong có thế mạnh là cảng biển và cung cấp

các dịch vụ hậu cần biển, du lịch quốc tế cao cấp phục vụ cả đối tượng dân sự và quân sự; Phú Quốc nằm gần Singapore, Malaysia và ở trung tâm của khu vực địa lý ASEAN, nên có nhiều triển vọng nhất trong định hướng trở thành một "mô hình Singapore mới" ở Việt Nam. Đồng thời, cả 3 đặc khu này sẽ tạo kết nối tổng thể không gian kinh tế mới trên biển Việt Nam và khu vực, với những điểm nhấn về tạo chuỗi cung ứng công nghiệp - dịch vụ kinh tế biển hiện đại đầy triển vọng trong tương lai. Hơn nữa, ba đặc khu Vân Đồn, Bắc Vân Phong và Phú Quốc được lựa chọn nằm trong phạm vi một đơn vị hành chính cấp huyện và có diện tích không lớn (chiếm khoảng 0,55% diện tích đất liền của cả nước) nhưng có vị trí kết nối giao thông khu vực và quốc tế thuận lợi; có khả năng phát triển thành trung tâm trung chuyển hàng hóa, khách quốc tế; thu hút các dự án áp dụng khoa học công nghệ 4.0 đầu tư quy mô lớn, tác động lan tỏa đến khu vực xung quanh.

Ba ĐKKT được định hướng phát triển với hai mục tiêu chính. Một là, hình thành 3 khu vực tăng trưởng kinh tế cao có tác động lan tỏa tới khu vực và toàn bộ nền kinh tế, thu hút công nghệ cao với những ngành nghề, lĩnh vực cạnh tranh phù hợp xu thế phát triển của thế giới. Các đặc khu này cũng sẽ trở thành nơi đáng sống và làm việc, nơi thịnh vượng về kinh tế song song với phát triển bền vững về môi trường, đảm bảo công bằng xã hội và nâng cao đời sống của người dân. Hai là, chủ động tạo ra một "sân chơi mới" với các thể chế, chính sách đặc biệt thuận lợi, vượt trội, cạnh tranh quốc tế cho phát triển khởi nghiệp, đổi mới sáng tạo, nghiên cứu phát triển (R&D); các ngành khoa học

kỹ thuật, công nghệ mới 4.0; giáo dục, y tế chất lượng cao; dịch vụ du lịch nghỉ dưỡng cao cấp, công nghiệp văn hóa; phát triển dịch vụ hậu cần cảng biển và sân bay; thương mại và tài chính quốc tế gắn với cảng biển. Việc xây dựng các đặc khu tại Việt Nam là để thí điểm: Hoàn thiện thể chế kinh tế thị trường định hướng XHCN, xây dựng bộ máy tinh gọn, hoạt động hiệu lực, hiệu quả, đổi mới phát triển kinh tế nhanh, bền vững, kinh tế xanh, kinh tế tri thức, công nghiệp sáng tạo, là một cực ứng phó biến đổi khí hậu; cải cách thủ tục hành chính đơn giản cho doanh nghiệp và người dân; quản lý xã hội chặt chẽ, phương pháp quản lý hiện đại, khoa học, tiên tiến, tư pháp chặt chẽ đảm bảo chủ quyền.

Giới chuyên gia kinh tế cũng nhận định ba ĐKKT này được kỳ vọng sẽ đem lại những đột phá mới, tiếp cận các xu hướng môi trường kinh doanh và quản lý tiên tiến nhất của khu vực và quốc tế, tạo hấp lực thu hút các nguồn vốn, công nghệ hiện đại, nhân tài, ý tưởng phát triển và mô hình kinh doanh mới, thúc đẩy tiến trình tái cơ cấu kinh tế, cải thiện nguồn thu NSNN, tạo việc làm, mở rộng thị trường trong và ngoài nước; bảo vệ môi trường. Việc thành lập các đặc khu tác động tích cực trên nhiều mặt như tăng trưởng kinh tế cao hơn, tạo thêm công ăn việc làm, tăng thu ngân sách và thu nhập bình quân đầu người, tạo nhiều công ăn việc làm đảm bảo an sinh xã hội, thu hút đầu tư nước ngoài với công nghệ cao, nhất là từ các nước phát triển phương Tây, Mỹ, Nhật Bản, Hàn Quốc... để nhằm đan xen lợi ích, góp phần bảo vệ độc lập chủ quyền toàn vẹn lãnh thổ, góp phần phục vụ hai nhiệm vụ chiến lược xây dựng và bảo vệ Tổ quốc Việt Nam XHCN./.